

ЧАСТИЦА И МЕЖДУМЕТИЕ

Частицата е неизменяема част на речта, която може да служи за образуване на думи или форми на думите. Частиците се използват и за подсилване или промяна на смисъла на отделни думи или на цели изречения.

Междуметието е неизменяема част на речта, с която се изразяват чувства или се наподобяват шумове и звуци от живата и неживата природа.

1. Прочетете текста и извадете от него частиците и междуметията.

Очите на принца светнаха.

– Ех! – каза той. – Такова нещо би ми харесало. Разказвай още.

– Надбягваме се, сър, да видим кой ще излезе най-бърз.

– И това би ми харесало. Продължавай!...

– Ако е за игра, няма по-хубаво нещо на тоя свят от калта!... Цели се оваляме в кал, сър, да прощава Ваша Светлост.

– Ох, престани, моля ти се, това е славно нещо! Ако можех да се облека в дрехи като твоите, да се събуя и да поцапам поне веднъж из калта...

– А пък аз, пресветли сър, ако можех да се облека веднъж... само веднъж... като тебе...

– Охо, искаш ли? Хайде тогава.

Из „Принцът и просякът“, Марк Твен

Частици – _____

Междуметия – _____

2. Подчертайте частиците в текста.

Шт, той трябва да е принцът! Би ли се намерил в кралството човек да твърди, че може да има двама души от съвсем различен произход, които да си приличат като близнаци? Но дори и да има, нима не би било още по-голямо чудо случаят да размени местата им?...

Из „Принцът и просякът“, Марк Твен

3. Къде НЕ е използвана частица?

А) Ти си добре сега, лошият ти сън премина, нали? Знаеш вече кой си, и няма да се смяташ за друг, както казаха, че си сторил преди малко?

Б) Той прибра набързо една много важна държавна вещ, оставена на масата, изхвъркна из вратата и хукна през дворцовите ходници...

В) – Ето селото, принце, а до него е Хендън Хол! Оттук можете да видите кулите му, онази горичка там е бащиният ми парк.

Г) Царуването на Едуард VI беше извънредно милостиво за ония сурови времена. Нека, разделяйки се, не забравяме тази негова заслуга.

4. В кой ред всички изброени думи са частици?

- А) няма, мой, даже, току
- Б) нито, може, долу, уж
- В) недей, май, дано, чак
- Г) леле, годе, ама, нищо

5. Подчертайте междуметията в текста.

Вървяха сред вечния мрак на омагьосаната гора. Без път, без пътечка дори, единственият ориентир на тримата смелчаци бяха белите кости на неznайни същества, разхвърляни върху мекия килим от изгнили листа... А след секунда само всичко отново изчезваше в мрака... Момчето и петлите, гората изчезваше, всичко... За да отстъпи място на пронизителни писъци: „Ауууу... е-хе-хееее...“, „...джънгър-мънгър-джънгър-мънгър...“.

– С-с-стр-рашничко! – озърташе се непрекъснато Секретаря, а крясъците се усилваха: „Ауууу... е-хе-хееее...“, „...джънгър-мънгър-джънгър-мънгър...“.

– Гората иска да ни сплаши – успокояваше го Коко, но горкият Секретар продължаваше да трепери:

– С-с-стр-рашничко! Из-з-губихме се!

– Не сме се загубили – реши Момчето, – наша цел е Замъкът на сенките, а щом като по-страшно става наоколо, значи, приближаваме...

Изведнъж... отново тишина. Едновременно замлъкнаха и крясъците, и тайнственият смях. Всичко. Остана само глух шепот, извиращ изпод земята: „Шу-шу – му-шу, шу-шу – му-шу...“.

Секретаря съвсем пребледня:

– З-з-зап-почва се! Идва...

– Няма страшно – каза Коко, – който и да идва, щом като си пее „шу-шу – му-шу“, не е опасен. Друго щеше да бъде, ако ръмжи или вие: „бум – тряс – прас – пинг“ или „Йо-хо-хооо и бутилка с ром...“. Това от приказките го зная.

Шепотът се усили: „Шу-шу – му-шу, шу-шу – му-шу, шу-шу – му-шу...“, а между шушуканията:...

– ...шък-шък-шък... Ами моето малко демонче издържа изпита по злодейство!

– Ами?... шу-шу – му-шу... такова безобидно и противно, никога не съм очаквала...

– ...шък-шък-шък... отскубнало на Хи-хи-рън два косъма от брадата на четвъртата му глава... И обещало да се държи отвратително и неприлично, шък-шък-шък...

Из „Пратеникът на Петльовото гребенче“, Красимир Георгиев

6. В кой ред са изброени само междуметия?

- А) ура, хей, щрак, бим-бам
- Б) ало, пук, тряскане, гръм
- В) пуф-паф, ахкам, мяу, ой
- Г) брей, ехо, пляс, звънене

7. Къде НЕ е употребено междуметие?

- А) Петелът запляска с криле и пропя:
– Ку-ку-ри-гууу!
- Б) Дошла пак Кума Лиса и рекла:
– Косенце Босенце, дай ми яйчице!
- В) – Кло-кло-кло! Бедната порцеланова чашка! – клопочеше старата тенджера.
- Г) – Дий... Напред! – извика Андрешко на конете.

8. Колко различни междуметия са използвани в текста?

– Ку-ку, ку-ку, ку-ку – изпя няколко пъти дървеното часовниче над леглото и млъкна...

Малката латерничка се завърта сама и тихичко засвирва: тан-тин-тон-тин...

Но какъв е тоя шум и тропот? Какъв е тоя звън на оръжия и глъчка? От кутията до Ваньовото легло изскачат един по един и се строят оловните войници. Те също се готвят за сватбата. Ето, строиха се по четири – и – троп-троп – замаршируват към къщата на булката. Пристигат вече и други гости: един гумен слон пъшка и се клати. Фррр – фучи и спира тенекиен автомобил със закован на него шофьор...

– Браво! Браво! – запляска червеният Палячо. – Сега пък ние ще продължим! – И всички сватбари поеха:

*Когато децата заспят
и живи играчки сънуват –
играчките стават и бдят
и празници свои празнуват.
Тралала, тралала, тралала –
и празници свои празнуват.*

Из „Когато децата заспят“, Константин Константинов

- А) 4 Б) 5 В) 6 Г) 7

9. В кой ред е допусната правописна грешка?

- А) едва ли, еди къде, нека да
- Б) най-вече, чудя се, що-годе
- В) хайде де, някой си, ще си
- Г) току-що, по юнак, не знам

10. В кой ред е допуснатата правописна грешка?

- А) ехей, джас, бръм-бръм
- Б) олеле, дрън-дрън, дзън
- В) марш, чик-чирик, жжж
- Г) дъра-бъра, иху, туптуп

11. Поставете на празните места подходящи частици.

- А) Успяхме да се приберем вкъщи _____ когато почна да се стъмва.
- Б) Задачата беше много трудна и _____ един от нас не успя да я реши.
- В) Моля те, _____ да отвориш прозореца, защото ще стане студено.
- Г) В Световния ден на усмивката хората се усмихват _____ и на непознати.

12. Допълнете изреченията, като поставете на празните места подходящи междуметия.

- А) Туристите се изкачиха на високия връх и извикаха: „ _____ “.
- Б) Силният вятър блъсна прозореца и се чу едно „ _____ “.
- В) Малкото момиче се стресна и уплашено изпищя: „ _____ “.
- Г) В стаята се разнасяше само равномерното „ _____ “ на часовника.

13. Съставете по едно изречение с частиците *даже, май, еди, уж*.

14. Запишете съществителните имена и глаголите, образувани от избраните междуметия. Съставете по едно изречение с тях.

джаф –

скръц –

бум –

чурулик –

15. Преразкажете текста от името на говедаря. Сравнете двата текста. Отговорете какво е постигнал авторът с употребата на междуметията.

Гласовитият пратеник избра най-високата скала, качи се върху нея и зовът му се понесе над дерето:

– Е-хееееей, ламя! Чуваш ли бе, ламяяя?

– Я-я! – долетя отсреща ехото.

„Я-я“ в езика на колибарите от Трипетли означаваше „да-да“.

Говедаринът, който не разбираше какво е ехо, повярва, че говори с ламята. Затова продължи да вика с пълен глас:

– Старейшините и боляринът Калота ме пратиха да те попитам: искаш ли ние да те храниме и да си живееме в мир? Искаш ли бе, ламяяя? – Я-я-я! – долетя отново откъм пещерата.

– Щом е тъй – продължи да вика зарадваният говедар, – я ми кажи ти може ли с кози да те храним, аа?

– Аха-ахааа! – отсече ехото.

– А коне? Ще ти трябват ли коне?

– Не! Неее!...

– А телета ядваш ли, а? — отново се разнесе гласът му и отново долетя отсреща утвърдителното:

– Аха-ахаааа!...

– А по колко ще изяждаш бе, ламя? Отговориии!

– Ри-рииии! – върна ехото отсреща.

– По три на ден?! – хвана се глупакът за главата. – Майчице, яка ни душа! Да бяха поне волове стари, че да я задавят, а то – меко телешко месо.

– А ще искаш ли друго добичеее? – викна пак и ехото отсреща зазвуча като „момичее, момичеее!“.

Нещастникът изпули очи и заскуба косите си:

– Момиче ли? Добре ли чух? Но това е страшно нещо: момиче да се дава на ламя! Я да попитам още веднаж добре ли чух! – рече той и боязливо повтори:

– Момиче ли бе, ламяя, момиче ли, аааа?

– Аха-ахаа – затъркаля се ехото...

– Абе ламяя, може ли момичето да се замени с теле, или нее? – сети се да попита той, което показваше, че не е чак дотам глупав, ала отговорът, както можеше да се очаква, беше:

– Нее... Неее!

Из „Ламята“, Николай Хайтов

ЧАСТИЦА И МЕЖДУМЕТИЕ

1. Частици: да, ще, най, по, ли, хайде
Междуметия: ех, ох, охо
2. ли, дори, нима, да, не, по
3. Б
4. В
5. „Ауууу... е-хе-хееее...“, „...джънгър-мънгър-джънгър-мънгър..“, „Шу-шу – му-шу, шу-шу – му-шу...“, „бум – тряс – прас – пинг“, „Йо-хо-хооо...“ „...шък-шък-шък“
6. А
7. Б
8. В) б – Ку-ку, ку-ку, ку-ку, тан-тин-тон-тин, троп-троп, Фррр, Браво!
Браво!, Тралала, тралала, тралала
9. А
10. Г
11. А) едва; Б) нито; В) недей; Г) дори, даже
12. А) „Ехо!“; Б) „Тряс“ или др.; В) „Олеле!“ или др.; Г) „тик-так“
13. изречения
14. джафкане, джафкам; скърцане, скърцам; бумтеж, бумтене, бумтя;
чуруликане, чуруликам
15. текст